112902 ـ حکم کار در شرکت حمل و نقل اسناد و بسته‌های گوناگون

سوال

من به مدت ۱۷ سال در یک بانک ربوی کار می‌کردم. خداوند متعال به من توفیق داد تا از ربا دوری کنم و تغییری شگفت‌انگیز را در زندگی خود احساس کردم. اما یافتن کار حلال در این روزها بسیار دشوار است و من از دو و نیم سال پیش تاکنون کاری نیافته‌ام، در حالی که سرپرست خانواده‌ای پنج نفره هستم. اکنون آیا می‌توانم برای کار در یکی از شرکت‌های بین‌المللی حمل و نقل اسناد و کالا در پُست «مدیریت مشکلات و امور مشتریان» اقدام کنم؟ مشکل اینجاست که این شرکت حمل مشروبات الکلی را در داخل کشوری که من در آن زندگی می‌کنم کاملاً ممنوع کرده است، اما اگر کسی بخواهد مثلاً یک بطری شراب را به کشور دیگری بفرستد، شرکت آن را برایش حمل می‌کند. همچنین ممکن است شرکت بسته‌هایی از خارج دریافت کند که حاوی این محرمات باشد. طبیعتاً ماهیت کار من حل مشکلاتی خواهد بود که ممکن است در حین عملیات حمل و نقل تا زمان رسیدن به دست مشتری پیش بیاید. سؤال این است: با توجه به اینکه فعالیت اصلی شرکت ـ همانطور که ذکر کردم ـ حمل اسناد و بسته‌های مختلف از جایی به جای دیگر است، آیا به درخواست کار ادامه دهم یا آن را پس بگیرم؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

کار در مؤسساتی که اسناد و بسته‌ها را جابجا می‌کنند، ذاتاً مباح است. اما اگر آن مؤسسه در حمل محرمات تخصص داشته باشد، مانند حمل اسناد بانک‌های ربوی، یا حمل مشروبات الکلی، یا فیلم‌ها و آهنگ‌های [حرام]، کار در آن ذاتاً حرام می‌شود. و اگر حلال با حرام آمیخته باشد، حکم بر اساس «غالب» (بخش عمده) صادر می‌شود، با این شرط که واجب است از انجام مستقیم کارهای حرام پرهیز شود.

بنابراین، ادامه دادن شما در ارائهٔ درخواست کار در آن شرکت، به کارهایی بستگی دارد که شما بر آنها نظارت خواهید داشت و مشکلاتشان را حل خواهید کرد. پس نباید کارهایی را که حرام است انجام دهید، و تنها کارهایی را که مربوط به اسناد و بسته‌های مباح است، انجام دهید. اگر کار بر اساس این شرط و با این قید باشد، استخدام شما در آنجا جایز است. در غیر این صورت، به اندازهٔ کارهای حرامی که مستقیماً انجام می‌دهید ـ مانند حمل و دریافت شراب، حمل و دریافت فیلم‌ها و آهنگ‌ها، و حمل و دریافت اسناد ربا و بیمه ـ گناهکار خواهید بود. حکم در مورد هر حرامی که در آن شرکت ارسال و دریافت می‌شود و شما در ارسال یا دریافتش نقشی دارید، همین‌گونه است.

بدون شک حمل شراب از محرماتی است که مصداق «همکاری در گناه و تعدی» است و صاحب آن مشمول لعنتی می‌شود که در سنت صحیح ثابت شده است. و این حرمت به تمام چیزهایی که خداوند متعال حرام کرده، سرایت می‌کند.

از علمای «کمیتهٔ دائم افتا» سؤال شد: مردی جز کار در کارخانهٔ شراب‌سازی، یا انبار نگهداری آن، یا مغازه‌ای برای فروش و توزیع آن، کار دیگری برایش میسر نشده است. سرنوشت مالی که کسب می‌کند و برای خانوادهٔ پرجمعیتش خرج می‌کند چیست؟

آنان پاسخ دادند: «برای مسلمان جایز نیست که در کارخانهٔ شراب، یا انبار نگهداری آن، یا در هر کاری که به مشروبات الکلی مربوط می‌شود، کار کند. و درآمدی که از این راه به دست می‌آید، حرام است. او باید به دنبال کاری باشد که درآمدش حلال باشد و از آنچه در گذشته انجام داده، به درگاه خداوند توبه کند؛ به دلیل فرمودهٔ الله تعالی: وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ [المائدة: ٢] (و در نیکوکاری و پرهیزگاری با یکدیگر همکاری کنید و در گناه و تعدی دستیار هم نشوید و از الله پروا کنید، که الله سخت‌کیفر است). و به این دلیل که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ: شراب، نوشنده‌اش، ساقی‌اش، عصاره‌گیرش، کسی که سفارش عصاره‌گیری می‌دهد، حمل‌کننده‌اش، کسی که برایش حمل می‌شود، فروشنده‌اش، خریدارش و خورندهٔ بهایش را لعنت کرده‌اند». (متفق علیه). این فتوا را شیخ عبدالعزیز بن باز، شیخ عبدالرزاق عفیفی، شیخ عبدالله بن غدیان و شیخ عبدالله بن قعود امضا کرده‌اند. این مطلب در «فتاوى اللجنة الدائمة» (۱۴/۴۱۱) آمده است.

در این حکم تفاوتی وجود ندارد که تحویل‌گیرندهٔ شراب کافر باشد یا مسلمان. از علمای کمیتهٔ دائم افتا سؤال شد: برخی از معلمان از دانش‌آموزان می‌خواهند که برخی نوشیدنی‌های حرام را برایشان بیاورند. آیا حمل آن برای معلم در حالی که او کافر است، حرام است یا خیر؟

آنان پاسخ دادند: «برای مسلمان جایز نیست که شراب را به کسی که آن را می‌نوشد تقدیم کند؛ زیرا پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ حمل‌کنندهٔ آن و کسی را که شراب برایش حمل می‌شود، لعنت کرده‌اند. و زیرا این کار از مصادیق همکاری در گناه و تجاوز است که خداوند متعال با فرمودهٔ: وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ از آن نهی کرده است». این فتوا را شیخ عبدالعزیز بن باز، شیخ عبدالله بن غدیان، شیخ صالح فوزان، شیخ عبدالعزیز آل شیخ و بکر ابوزید امضا کرده‌اند. این مطلب در «فتاوى اللجنة الدائمة» (۲۲/۹۷) آمده است.

ما به شما توصیه می‌کنیم که بر انجام کار حلال و دوری از حرام کوشا باشید. به نظر ما دوری از محرمات در آن شرکت برای شما دشوار خواهد بود. امیدواریم که خداوند متعال با فضل عظیمش، شما را با کاری بهتر از آن گرامی دارد. الله تعالی می‌فرماید: وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا * وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا [الطلاق: ٢ـ٣] (و هر کس از الله پروا کند، [الله] برای او راه بیرون‌شدی قرار می‌دهد* و از

جایی که حسابش را نمی‌کند، به او روزی می‌رساند و هر کس بر الله توکل کند، او برایش بس است. بی‌تردید، الله فرمانش را به انجام می‌رساند. به راستی که الله برای هر چیزی اندازه‌ای مقرر کرده است). و از پیامبر ما ـ صلی الله علیه وسلم ـ به صحت رسیده است که فرمودند: «هر کس چیزی را برای الله رها کند، الله بهتر از آن را به او عوض می‌دهد». شیخ آلبانی رحمه الله در «حجاب المرأة المسلمة» (ص ۴۹) این حدیث را صحیح دانسته است.

والله اعلم.